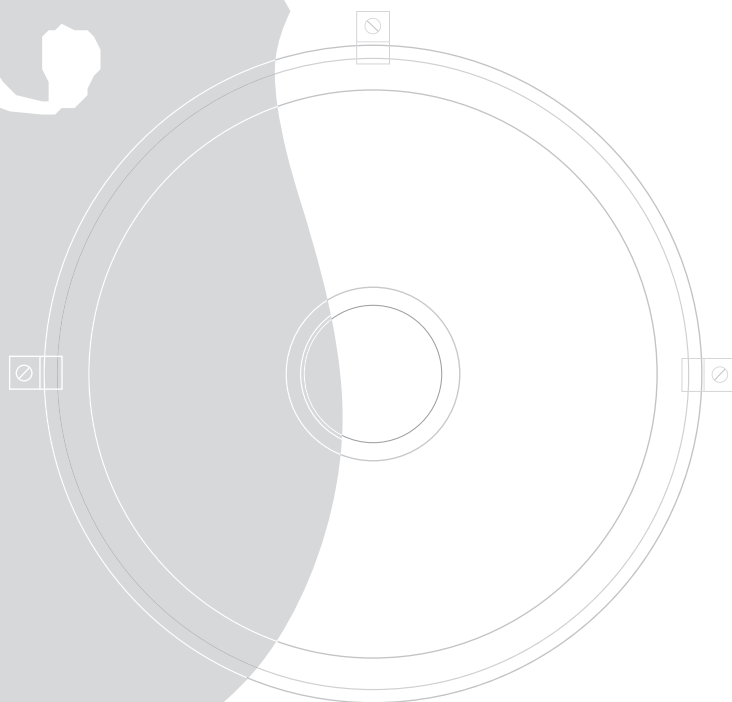

Agnieszka
Kreiner-Bogdańska

Muzyka

w gimnazjum

Minister Edukacji Narodowej dopuszcza program do użytku szkolnego na podstawie opinii rzeczoznawców: prof. dr. hab. Antoniego Grochowalskiego i prof. dr. hab. Krystyny Chałas.

Numer dopuszczenia: DPN-5002-11/09

Projekt okładki i strony tytułowej
Stefan Drewiczewski, fpstudio.pl

Łamanie
Grzegorz Bogucki, GB Studio

Redaktor i nadzór edytorski
Teresa Maciszewska

Copyright by Oficyna Edukacyjna * Krzysztof Pazdro Spółka z o.o.
Warszawa 2009 r.

Druk i oprawa

Wydanie II zmienione, Warszawa 2009 r.

Oficyna Edukacyjna * Krzysztof Pazdro Spółka z o.o.
ul. Kościańska 4, 01-695 Warszawa
www.pazdro.com.pl
e-mail: pazdro@pazdro.com.pl

ISBN 978-83-7594-031-2

Spis treści

Wstęp	5
Wymagania według podstawy programowej	5
Założenia i cele ogólne	6
Cele nauczania przedmiotu „muzyka” w szkolnictwie ogólnokształcącym na poziomie gimnazjalnym	7
Cele poznawcze	7
Cele kształcące	7
Cele wychowawcze	8
Cele edukacyjne w myśl nowej podstawy programowej	9
Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	9
Tworzenie wypowiedzi	9
Analiza i interpretacja tekstów kultury	10
Rozkład materiału a założone osiągnięcia ucznia	10
Treści nauczania	11
Semestr I	11
Semestr II	22
Zajęcia artystyczne	27
Osiągnięcia ucznia	31
Procedury osiągania celów	32
Formy i metody pracy	33
Aktywne metody nauczania	34
Środki dydaktyczne	36
Sprawdziany	36
Metody kontroli i oceny	37
Uwagi końcowe	38
Bibliografia	39

Autor niniejszego programu i wydawca wyrażają zgodę, aby nauczyciel gimnazjum mógł do tego programu wprowadzić dowolne zmiany i tak zmodyfikowaną wersję przedstawić dyrektorowi szkoły do akceptacji.

Wstęp

Program nauczania *Muzyka w gimnazjum* został opracowany zgodnie z wymaganiami podstawy programowej kształcenia ogólnego, zawartej w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17). Jego istotą jest nastawienie zarówno na przekazywanie wiedzy w dziedzinie muzyki w powiązaniu z innymi dziedzinami, np. z historią czy plastyką, jak i kształcenie muzycznych umiejętności w stopniu, na jaki pozwala niewielka liczba godzin przeznaczonych na ten przedmiot.

Młodzież w wieku lat 13–16 charakteryzuje się wzrostem zainteresowań otaczającym światem, wzmożonym krytycyzmem i dużym poczuciem tożsamości. Z drugiej strony zainteresowania kulturą bywają w tym wieku często jednostronne i powierzchowne. Uczniowie wyrosli już z wieku zabaw ruchowych i dziecińczych piosenek, a nie stali się jeszcze świadomymi odbiorcami sztuki. Ten okres „przejściowy” jest często wykorzystywany przez specjalistów od show-biznesu, wychodzących do nastolatków z ofertą nie zawsze najwyższego lotu. Warto więc w szkole gimnazjalnej rozbudzać i rozszerzać zainteresowania młodzieży i właściwie ukształtować jej wrodzoną wrażliwość.

Program stawia sobie za cel pełnienie roli swoistego drogowskazu w często nieuporządkowanej jeszcze osobowości nastolatka i wskazanie mu drogi do odnalezienia własnej tożsamości przez odkrycie własnych korzeni, tradycji kulturalnych, narodowych i patriotycznych, radości i satysfakcji płynącej z aktywnego obcowania ze sztuką.

Realizacja programu ma na celu umożliwić uczniom lepsze poznanie świata, zbudowanie własnego systemu wartości estetycznych i etycznych. Środkiem do tego celu będzie poznanie polskiej i europejskiej kultury muzycznej i zawartych w niej wartości humanistycznych, patriotycznych, jej roli w codziennym życiu współczesnego człowieka. Do jego realizacji zalecamy stosowanie zestawu edukacyjnego złożonego z podręcznika *Muzyka w gimnazjum* (z płytami CD, zawierającymi zbiór lektur muzycznych) oraz *Warsztatów muzycznych*.

Wymagania według podstawy programowej

- I. Uczeń zna i posługuje się** podstawowymi pojęciami i terminami muzycznymi, zna zapis muzyczny, potrafi prowadzić rozmowy o muzyce. Potrafi samodzielnie zdobywać informacje o muzyce.
 1. Odczytuje podstawowy zapis muzyczny, korzysta z muzycznych programów komputerowych.
 2. Rozróżnia podstawowe gatunki klasycznej muzyki wokalne, wokально-instrumentalne i instrumentalne oraz muzyki ludowej, rozrywkowej i jazzowej.
 3. Rozróżnia i opisuje instrumenty i zespoły muzyczne.

4. Zna chronologię i cechy stylu epok muzycznych i kompozytorów reprezentatywnych dla poszczególnych epok.
 5. Rozróżnia i charakteryzuje wybrane tańce różnych narodów.
 6. Orientuje się w życiu muzycznym, zna instytucje kultury muzycznej.
 7. Posługuje się samodzielnie źródłami informacji o muzyce.
- II. Uczeń aktywnie działa** na polu muzyki w wybranych dziedzinach: śpiewa, gra, tańczy, posługuje się aparaturą muzyczną i mediami.
1. Śpiewa (gra) piosenki patriotyczne, ludowe, turystyczne i młodzieżowe.
 2. Wykonuje podstawowe kroki taneczne i figury wybranych tańców.
 3. Potrafi zrealizować prosty akompaniament, zagrać temat utworu, stworzyć ilustracje muzyczne do dzieł plastycznych i literackich.
 4. Potrafi wypowiadać się o muzyce i jej wykonaniu, wykorzystując wiadomości na temat cech stylu poszczególnych epok.
- III. Uczeń jest świadomym słuchaczem muzyki**, potrafi słuchać dzieła w sposób analityczny, zwracając uwagę na jego cechy. Potrafi oceniać dzieło muzyczne i jego wykonanie. Potrafi wykonywać utwory muzyczne zgodnie z ich tekstem i charakterem.
1. Potrafi scharakteryzować słuchany utwór pod względem faktury i innych cech dzieła muzycznego.
 2. Zna różnorodne funkcje muzyki artystycznej i użytkowej.
 3. Zna i rozróżnia rytmy polskich tańców narodowych i wybranych tańców towarzyskich.
 4. Rozpoznaje brzmienie instrumentów, głosów i zespołów muzycznych.
 5. Potrafi ocenić różne rodzaje muzyki i jej wykonania, uzasadniając własne poglądy.
 6. Potrafi przyporządkować kompozytorów oraz utwory słuchane i omawiane na lekcjach poszczególnym epokom muzycznym, uwzględniając ich cechy i chronologię.
 7. Wykonuje utwór i interpretuje go za pomocą śpiewu, gry lub tańca.

Założenia i cele ogólne

Głównym założeniem programu jest nastawienie zarówno na przekazywanie wiedzy i umiejętności w dziedzinie muzyki w powiązaniu z innymi dziedzinami (jak np. z historią czy plastyką), jak i kształcenie muzycznych umiejętności w stopniu, na jaki pozwala niewielka liczba godzin przeznaczonych na ten przedmiot, jak i wychowanie poprzez sztukę.

Celem programu jest:

- zdobycie przez ucznia niezbędnej wiedzy o muzyce;
- aktywny odbiór dzieł muzycznych, przez świadome słuchanie i wypowiedzanie się;
- uprawianie przez ucznia muzyki poprzez śpiew, taniec i grę na instrumentach.

Równie ważnym celem jest wychowanie młodzieży przez muzykę, ze szczególnym naciskiem na znajomość i poszanowanie hymnów oraz pieśni patriotycznych, a także elementów narodowych w dziełach muzycznych oraz wysokiej pozycji polskiej muzyki w kulturze europejskiej.

Cele nauczania przedmiotu „muzyka” w szkolnictwie ogólnokształcącym na poziomie gimnazjalnym

Cele szczegółowe, z podziałem na poznawcze, kształcące i wychowawcze

Cele poznawcze

Do celów poznawczych niniejszego programu należy:

- Poznanie przez ucznia podstawowych terminów i pojęć z dziedziny muzyki.
- Rozpoznawanie i opisywanie przez ucznia instrumentów muzycznych.
- Rozpoznawanie i opisywanie podstawowych elementów dzieła muzycznego.
- Rozróżnianie wybranych form muzycznych.
- Rozpoznawanie przez ucznia podstawowych znaków pisma nutowego oraz programów komputerowych służących do pisania nut.
- Poznanie przez ucznia różnych form utrwalania i przekazu muzyki (CD, DVD, MP3, internet).
- Rozróżnianie i nazywanie przez ucznia różnych rodzajów i gatunków muzyki.
- Poznanie różnego typu budowy dzieł muzycznych.
- Odróżnianie i opisywanie przez ucznia różnych prądów muzycznych, w tym jazzu, muzyki tanecznej, piosenki literackiej, muzyki rockowej.
- Poznanie przez ucznia polskiej muzyki ludowej: tańców narodowych i melodii ludowych oraz znaczenia muzyki ludowej, jako inspiracji w muzyce artystycznej.
- Orientacja ucznia w życiu muzycznym własnego regionu.
- Poznanie przez ucznia rodowodu muzyki europejskiej
- Wymienienie przez ucznia najwybitniejszych kompozytorów różnych epok i wskazanie ich dorobku twórczego.
- Poznanie przez ucznia historii muzyki polskiej, jej najwybitniejszych przedstawicieli, jej wkładu w kulturę europejską.
- Opisywanie przez ucznia nowych prądów i technik kompozytorskich we współczesnej muzyce europejskiej.
- Orientacja ucznia we współczesnym życiu muzycznym (prawa autorskie i wykonawcze, przemysł rozrywkowy, media itp.).

Cele kształcące

Celem kształcącym programu jest zdobycie przez ucznia następujących umiejętności:

- Rozróżnianie rodzajów głosu, instrumentów i zespołów muzycznych.
- Umiejętność posługiwania się podstawowymi pojęciami z dziedziny muzyki.
- Umiejętność aktywnego i świadomego odbioru muzyki poprzez słuchanie.
- Umiejętność odczytania nieskomplikowanego zapisu nutowego.
- Umiejętność korzystania z komputerowych programów muzycznych.
- Umiejętność dostrzegania tematu, motywu, formy muzycznej.
- Umiejętność rozróżniania podstawowych gatunków muzycznych.

- Umiejętność klasyfikowania różnych funkcji muzyki.
- Umiejętność odróżniania i wykonania polskich tańców narodowych.
- Umiejętność rozróżniania przykładowych tańców ludowych innych narodów.
- Umiejętność rozróżniania podstawowych rytmów tańców towarzyskich.
- Śpiewanie z pamięci hymnu państwowego i pieśni patriotycznych.
- Rozróżnianie przez ucznia epok historycznych w muzyce, określenie ich cech stylistycznych.
- Umiejętność rozpoznawania podczas słuchania stylu muzycznego i kojarzenie go z epoką.
- Umiejętność świadomego i wybiórczego korzystania z oferty kulturalnej.
- Umiejętność dyskusowania i wyrażania własnych poglądów na muzykę.
- Umiejętność dostrzegania związków między muzyką, literaturą, sztuką.
- Umiejętność zespołowego muzykowania podczas śpiewu lub gry na instrumentach.

Cele wychowawcze

- Uczeń przez kontakt z różnymi rodzajami muzyki rozwija zainteresowania kulturalne.
- Dzięki zdobytej wiedzy i umiejętności samodzielnego wypowiedzania się na tematy muzyczne uczeń nabywa pewności siebie.
- Dzięki samodzielnemu zdobywaniu informacji uczeń rozwija w sobie pomysłowość i niezależność.
- Eksperymentując w muzyce, improwizując, komponując uczeń odkrywa i rozwija swoją kreatywność.
- Dzięki obcowaniu z muzyką uczeń rozwija wyobraźnię, nie tylko muzyczną.
- Przez poznanie arcydzieł literatury muzycznej uczeń kształtuje swój smak estetyczny i pogłębia wrażliwość na piękno.
- Uczeń poznaje swoje kulturowe korzenie, ceni swoją małą ojczyznę i jest z niej dumny.
- Dzięki znajomości dorobku kulturalnego Polski w dziedzinie muzyki oraz hymnów i piosenek patriotycznych uczeń prezentuje postawę patriotyzmu.
- Uczeń poszerza swoje horyzonty myślowe, odkrywając nowe dziedziny kultury – różne rodzaje muzyki i tradycje muzyczne innych krajów i narodów.
- Uczeń dostrzega wartości różnych kultur muzycznych i uczy się tolerancji wobec odmiennych tradycji kulturalnych.
- Aktywnie słuchając i oceniając dzieła muzyczne uczeń rozwija w sobie niezależne i twórcze myślenie.
- Biorąc udział w konkursach i turniejach muzycznych uczeń nabiera nawyku szlachetnej i uczciwej rywalizacji.
- Muzykując w zespołach uczeń kształtuje poczucie więzi i dyscypliny w pracy zespołowej, utożsamia się z grupą.
- Radość i satysfakcja z własnych osiągnięć twórczych powoduje wyższą samoocenę ucznia.

Cele edukacyjne w myśl nowej podstawy programowej

Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji

Uczeń:

- zna i posługuje się podstawowymi pojęciami i terminologią z dziedziny muzyki
- samodzielnie poszukuje informacji o muzyce, dokonuje ich wyboru i wartościowania;
- prowadzi rozmowę na tematy muzyczne;
- potrafi odczytać prosty tekst muzyczny (nuty) i wykonać go za pomocą głosu lub instrumentu;
- potrafi aktywnie słuchać dzieła muzycznego, rozpoznając jego cechy – formę, aparat wykonawczy, styl;
- potrafi dokonać prostej analizy dzieła muzycznego, wskazać jego elementy, np. melodię, rytm;
- potrafi wypowiadać się w sposób oceniający i krytyczny na temat wykonawstwa;
- odróżnia informacje o faktach od komentarza oceniającego;
- korzysta z informacji zawartych w mediach: w telewizji, prasie, internecie;
- korzysta ze źródeł bibliotecznych, płytoteki, słowników i encyklopedii muzycznych.

Tworzenie wypowiedzi

Uczeń:

- śpiewa w grupie ze słuchu lub z nut
 - piosenki patriotyczne
 - ludowe
 - młodzieżowe
 - turystyczne
- gra na instrumencie
 - proste melodie z nut lub ze słuchu
 - tematy muzyczne
 - na instrumencie perkusyjnym wykonuje rytmy taneczne
- wykonuje podstawowe kroki taneczne
 - tańców narodowych
 - wybranych tańców towarzyskich
- tworzy wypowiedzi dźwiękowe
 - improwizuje
 - tworzy akompaniament do piosenki
 - komponuje własne melodie
- wypowiada się o muzyce
 - opisuje cechy stylistyczne muzyki różnych epok
 - analizuje słuchane utwory
 - dyskutuje na temat wykonania utworu.

Analiza i interpretacja tekstów kultury

Uczeń:

- świadomie i aktywnie słucha muzyki – rozróżnia i przypisuje utwór do określonego rodzaju muzycznego: muzyka instrumentalna, wokalna, wokально-instrumentalna, sceniczna itp.;
- rozpoznaje aparat wykonawczy: instrumenty, głosy i zespoły wykonawcze;
- świadomie operuje terminami muzycznymi: motyw, temat, imitacja;
- ocenia wykonanie utworu stosując odpowiednie argumenty;
- określa funkcję danego dzieła muzycznego: muzyka świecka i sakralna, tańeczna;
- zna elementy dzieła muzycznego i potrafi określić jego źródła i funkcje;
- określa fakturę utworu muzycznego: polifoniczna, homofoniczna;
- rozpoznaje gatunki i formy muzyczne: formę pieśni, rondo, wariacje, kanon, formę sonatową, sonatę, symfonię, koncert;
- potrafi określić cechy budowy różnych rodzajów muzyki scenicznej;
- potrafi rozróżnić melodie ludowe różnych regionów Polski;
- potrafi określić i rozpoznać charakterystyczne cechy muzyki jazzowej, ludowej, rockowej;
- rozpoznaje i potrafi wystukać rytmy polskich tańców narodowych;
- potrafi zaśpiewać z pamięci Polski Hymn Narodowy;
- dostrzega ludowe źródła inspiracji w muzyce kompozytorów polskich, takich jak Chopin, Moniuszko, Szymanowski;
- rozróżnia epoki w muzyce, zna ich chronologię;
- potrafi wymienić wybitnych kompozytorów poszczególnych epok, szczególnie polskich;
- wykazuje znajomość twórczości najwybitniejszych polskich kompozytorów: Chopina, Moniuszki, Szymanowskiego;
- szanuje tradycję i dziedzictwo kulturowe;
- ma poczucie własnej wartości i narodowej tożsamości;
- dostrzega zróżnicowanie społeczne, obyczajowe, kulturowe, religijne i przyjmuje wobec niego postawę tolerancji;
- jest związany z grupą i środowiskiem (klasą, szkołą).

Rozkład materiału a założone osiągnięcia ucznia

Rozkład materiału jest ściśle dostosowany do przyjętych idei i celów nauczania. **Kolejność** materiału i jego rozłożenie jest zgodne z planowanymi osiągnięciami ucznia, zarówno jeśli chodzi o odbiór wypowiedzi jak ich tworzenie i interpretację tekstów kultury.

W semestrze pierwszym rozpoczynamy wprowadzanie podstawowych pojęć i terminów muzycznych, niezbędnych do porozumiewania się w tej dziedzinie. Równie niezbędna do świadomego i aktywnego odbioru muzyki jest znajomość aparatu wykonawczego – instrumentów i zespołów muzycznych oraz posługiwa-

nie się pismem nutowym, i to zarówno w formie tradycyjnej, „papierowej”, jak i korzystanie z muzycznych programów komputerowych.

W semestrze drugim można już wykorzystać i utrwalać wiedzę i umiejętności z semestru I, poznając różnorodność muzyki, jej wielorakie funkcje, a wreszcie – porządkując ją chronologicznie poprzez poznawanie kolejnych epok w muzyce, cech ich stylu, głównych kompozytorów i dzieł.

Jednocześnie dbamy o aktywną, a niekiedy kreatywną postawę uczniów, stawiając ich przed zadaniami nie tylko świadomego słuchania dzieł muzycznych, ich opisywania i dyskusowania, ale także samodzielnego „uprawiania” muzyki przez śpiew, podstawy gry na instrumentach, wykonywanie podstawowych kroków tanecznych.

W programie szczególną wagę przywiązuje się do polskich tradycji muzycznych: muzyki ludowej, będącej inspiracją dzieł kompozytorów polskich, sylwetkami najwybitniejszych polskich twórców oraz do powiązań muzyki z innymi dziedzinami wiedzy, zwłaszcza z historią, językiem polskim, plastyką.

Łączymy wiedzę z nabywaniem umiejętności, słuchaniem dzieł literatury muzycznej i coraz bardziej wnikliwą ich analizą, równocześnie starając się o aktywne uczestnictwo uczniów podczas lekcji. Stosujemy różnorodne, w tym aktywne, metody nauczania.

Treści nauczania

Semestr I

CZĘŚĆ I. ŚWIAT DŹWIĘKÓW

Temat I. Dźwięk

Omówienie i samodzielne określenie rodzajów i właściwości dźwięków – wysokości, barwy, głośności.

Wprowadzenie podstawowych terminów muzycznych: nazwy dźwięków, opis klawiatury, pojęcie stroju muzycznego.

Konteksty

Podstawy akustyki, natura i właściwości fali dźwiękowej. Pomiar wysokości i głośności. Komputerowy zapis dźwięku.

Warsztaty muzyczne

Uczeń eksperymentalnie odkrywa właściwości dźwięków, kolejność dźwięków na klawiaturze instrumentu. Wsłuchuje się w różne barwy i głośności. Analizuje komputerowy obraz dźwięku.

Temat II. Instrumenty muzyczne, głos

Zaznajomienie ucznia z podziałem instrumentów ze względu na źródło dźwięków, tabela instrumentów.

Uczeń rozróżnia różne rodzaje głosu ludzkiego i rozmaite sposoby wydawania dźwięku, takie jak mowa, śpiew, gwizd.

Konteksty

Budowa krtani, strun głosowych. Fizjologia mowy i śpiewu.

Warsztaty muzyczne

Uczniowie określają rodzaje swoich głosów. Dyskusja o śpiewakach, piosenkarz w aspekcie ich głosów.

Wprowadzenie pojęcia emisji głosu, ćwiczenia emisyjne.

Słuchanie głosów wybitnych śpiewaków ze zwróceniem uwagi na technikę wokalną, barwę i rodzaj głosu.

Przykłady z literatury muzycznej (do słuchania na lekcji lub jako zadanie domowe)

- W.A. Mozart, *Druga aria Królowej Nocy* z opery *Czarodziejski flet*
- nagrania wielkich śpiewaków.

Temat III. Instrumenty dęte

Demonstracja instrumentów dętych drewnianych i blaszanych w oryginale lub na planszach.

Ustalenie skali instrumentów, porównanie z klawiaturą fortepianu i usytuowanie od najniższego do najwyższego.

Omówienie i pokaz zasady działania, skali i możliwości brzmieniowych.

Omówienie budowy organów i akordeonu.

Konteksty

Samodzielne budowanie prostych instrumentów dętych (gwizdek, piszczałka, fletnia) na lekcjach techniki. Historyczne instrumenty organowe.

Warsztaty muzyczne

Demonstracja akordeonu, gra na harmonijce ustnej, gra na flecie prostym. Uczniowie oglądają instrumenty, próbują wydawać dźwięki. Próba gry na akordeonie, harmonijce ustnej.

Wycieczka do pobliskiego kościoła w celu zobaczenia z bliska organów.

Słuchanie muzyki wykonywanej na różnych instrumentach. Można wprowadzić odgadywanie instrumentów ze słuchu. Słuchanie, ze zwróceniem uwagi na technikę instrumentalną, wirtuozów. Ocena wykonawców.

Przykłady z literatury muzycznej (do słuchania na lekcji lub jako zadanie domowe)

- W.A. Mozart, *Serenada c-moll KV 388 na instrumenty dęte*
- J.S. Bach, *Preludia chorałowe* na organy
- nagrania wirtuozów.

Temat IV. Instrumenty perkusyjne

Omówienie różnych rodzajów instrumentów z grupy perkusji. Demonstracja dostępnych w szkole instrumentów. Rodzaje instrumentów perkusyjnych, możliwości brzmieniowe i sposób gry. Perkusja jazzowa.

Warsztaty muzyczne

Szukanie różnych sposobów gry na dostępnych w szkole instrumentach perkusyjnych (np. instrumentarium Orffa). Próba samodzielnego zbudowania instrumentów perkusyjnych, także własnego pomysłu, na zajęciach technicznych lub jako samodzielna praca w domu.

Słuchanie muzyki z udziałem instrumentów perkusyjnych, podczas słuchania rozróżnianie ich specyfiki.

Przykłady z literatury muzycznej (do słuchania na lekcji lub jako zadanie domowe)

- Rodion Szchedrin, *Carmen-suita na smyczki i instrumenty perkusyjne*.

Temat V. Instrumenty strunowe

Omówienie rodziny instrumentów smyczkowych, sposób wydobycia dźwięku, skale, możliwości brzmieniowe. Prezentacja i opis dostępnych instrumentów: gitara, mandolina, fortepian.

Ustalenie skali instrumentów, porównanie z klawiaturą fortepianu i usytuowanie od najniższego do najwyższego.

Sławni wirtuozi gry na instrumentach strunowych.

Warsztaty muzyczne

Uczeń eksperymentuje i poznaje właściwości gry smyczkiem, grając za pomocą pocierania smyczka o krawędzie kieliszków napełnionych wodą.

Pokaz i samodzielna próba gry na gitarze i skrzypcach. Dyskusja na temat różnic brzmieniowych poszczególnych instrumentów.

Słuchanie utworów wykonywanych na instrumentach strunowych i odkrywanie ich właściwości brzmieniowych.

Porównanie brzmienia fortepianu i klawesynu na podstawie nagrania Carla Philipa Emanuela Bacha (syna J.S. Bacha).

Przykłady z literatury muzycznej

- C.P.E. Bach, *Koncert na fortepian i klawesyn*
- M. Ravel, *Introdukcja i allegro na harfę, kwartet smyczkowy, flet i klarnet*
- Joaquin Rodrigo, *Concierto d'Aranjuez*
- nagrania wirtuozów.

Temat VI. Instrumenty elektryczne i elektroniczne

Omówienie różnic pomiędzy instrumentami elektrycznymi i elektronicznymi. Demonstracja gitary elektrycznej i jej porównanie z gitarą akustyczną. Demonstracja keyboardu i jego możliwości.

Konteksty

Zasada działania syntezatora.

Warsztaty muzyczne

Poznawanie instrumentu przez samodzielne uzyskiwanie przez uczniów różnych efektów i barw dźwiękowych na keyboardzie.

Słuchanie utworu muzycznego z zastosowaniem instrumentów elektronicznych i efektów elektronicznego przetworzenia. Dyskusja na temat dzieła.

Przykłady z literatury muzycznej

- Vangelis, *Mythodea*.

Temat VII. Zespoły muzyczne

Omówienie składu instrumentalnego różnych zespołów muzycznych, takich jak kapele ludowe, orkiestra dęta, kameralna, symfoniczna, zespoły jazzowe i rockowe.

Omówienie składu zespołów artystycznych operowych i baletowych. Przykładowe sławne filharmonie i opery świata i Polski.

Warsztaty muzyczne

Dyskusja o roli dyrygenta w orkiestrze. Zebranie wiadomości przez uczniów i dyskusja o lokalnych zespołach muzycznych.

Analityczne słuchanie dzieła Benjamina Brittena *Wariacje na temat Purcella* i wskazanie różnych instrumentów, grup instrumentalnych i zespołów biorących udział w wykonaniu, zrobienie odpowiedniej notatki.

Słuchanie i odgadywanie ze słuchu składu różnych zespołów muzycznych. Notatka na temat utworu.

Przykłady z literatury muzycznej

- B. Britten, *Wariacje na temat Purcella – The Young Person's Guide to the Orchestra*
- nagrania różnych zespołów muzycznych
- nagrania sławnych dyrygentów.

Temat VIII. Zapisywanie dźwięku

Powtórzenie znaków pisma nutowego i podstawowych określeń tempa, dynamiki i artykulacji. Demonstracja różnych rodzajów zapisu (zapis graficzny i uproszczony). Informacja o programach komputerowych do pisania nut i sposobie ich uruchomienia.

Konteksty

Historia pisma, wynalazek druku. Prawa autorskie i wydawnicze.

Warsztaty muzyczne

Samodzielne czytanie prostych tekstów nutowych, ćwiczenia w pisaniu nut. Zapoznanie się z programem komputerowym do pisania nut. Pisanie nut za pomocą programu komputerowego. Utrwalanie wiadomości z zakresu terminologii pisma nutowego na przykładzie wybranych materiałów nutowych i ćwiczeń z *Warsztatów*.

Temat IX. Utrwalanie i przekazywanie dźwięku

Omówienie różnych nośników utrwalania dźwięku. Zapoznanie się z aparaturą do odtwarzania dźwięku.

Konteksty

Zasada działania mikrofonu, wzmacniacza, głośnika. Cyfrowy zapis dźwięku. Prawa autorskie – wykonawcze.

Warsztaty muzyczne

Dyskusja na temat roli muzyki w radiu, znaczenie nagrań archiwalnych.

Zajęcia z komputerem. Uczniowie samodzielnie wyszukują i pobierają dostępne pliki muzyczne. Przekształcanie dźwięku na komputerze. Samodzielne nagrania i odtwarzanie dźwięku na dostępnej w szkole aparaturze.

CZĘŚĆ II. SZTUKA MUZYCZNA I JEJ REGUŁY

Temat X. Różnorodność muzyki

Wykład i dyskusja na temat różnorodności muzyki. Wspólne wyodrębnienie różnych podziałów muzyki ze względu na aparat wykonawczy, funkcję, fakturę, programowość. Zwrócenie uwagi na wielorakość muzyki różnych narodów i różnych epok historycznych.

Konteksty

Sztuki piękne, literatura, teatr. Potrzeba sztuki w życiu człowieka.

Warsztaty muzyczne

Seminarium na temat związków muzyki z innymi dziedzinami sztuki – podobieństwa i różnice.

Dyskusja na temat roli muzyki w życiu człowieka, jej różnymi funkcjami. Śpiewanie hymnu *Gaude Mater* z akompaniamentem i bez, dla wykazania istoty różnic pomiędzy muzyką jednogłosową i polifoniczną.

Słuchanie i ustalenie różnic pomiędzy fakturą homofoniczną i polifoniczną na przykładach muzycznych.

Przykłady z literatury muzycznej

- *Gaude Mater Polonia*, wersja jedno- i wielogłosowa
- Fr. Chopin, *Preludium A-dur*, przykład muzyki homofonicznej
- L. Różycki, *Pan Twardowski*, przykład muzyki programowej, baletowej.

Temat XI. Elementy dzieła muzycznego – rytm

Wprowadzenie pojęcia metrum i kreski taktowej.

Przykłady rytmów tanecznych wystukiwane na instrumencie perkusyjnym.

Demonstracja kroków tanecznych.

Konteksty

Rytmy natury – bicie serca, rytm kroków, rytm taneczne.

Warsztaty muzyczne

Samodzielne wykonywanie (pod kierunkiem nauczyciela) rytmów tanecznych na instrumentach perkusyjnych: polonez, krakowiak, mazur. Wykonywanie kroków tanecznych do podanych rytmów.

Przykłady rytmów tanecznych w literaturze muzycznej. Utrwalenie wiedzy o instrumentach muzycznych – rozpoznawanie ich podczas słuchania *Bolera* Maurice Ravela.

Przykłady z literatury muzycznej

- M. Ravel, *Bolero* (stały rytm taneczny).

Temat XII. Elementy dzieła muzycznego – melodyka

Wprowadzenie pojęcia interwału, półtonu, całego tonu, skali muzycznej. Opis różnych skal muzycznych (pentatonika, dur, mol), demonstracja na klawiaturze fortepianu lub keyboardu.

Wprowadzenie pojęcia: motyw, zdanie muzyczne, melodia.

Konteksty

Pojęcie motywu w literaturze i sztuce.

Warsztaty muzyczne

Samodzielne granie różnych skal na instrumencie klawiszowym.

Próba improwizacji melodii w skali pentatonicznej na czarnych klawiszach fortepianu lub keyboardu. Śpiewanie lub granie piosenki ludowej opartej na pentatonice.

Odnalezienie przykładu motywu w dziele muzycznym.

Przykłady z literatury muzycznej

L. van Beethoven, *V Symfonia, część I* (motyw losu).

Temat XIII. Elementy dzieła muzycznego – harmonia

Wprowadzenie pojęcia: współbrzmienia, akordy, trójdźwięki. Omówienie i demonstracja podstawowych funkcji harmoniczných.

Warsztaty muzyczne

Uczniowie śpiewają lub grają melodie z towarzyszeniem gitary lub instrumentu klawiszowego. Próba samodzielnego dobrania odpowiednich funkcji harmoniczných w akompaniamencie. Wykorzystanie automatycznej funkcji akompaniującej keyboardu.

Odnajdywanie pięknych współbrzmień podczas słuchania muzyki.

Przykłady z literatury muzycznej

- J.S. Bach, *Chorał z Pasji wg św. Mateusza*.

Temat XIV. Formy muzyczne

Omówienie zasad budowy utworu muzycznego. Opis na przykładach formy piosenki i tańca typu AB – canto i refren oraz formy A B A – forma pieśni i forma runda A B A C A (przydatne graficzne przedstawienia form muzycznych w podręczniku).

Konteksty

Pojęcie formy w literaturze i sztuce. Formy literackie i architektoniczne.

Warsztaty muzyczne

Śpiewanie przez uczniów piosenki ze wskazaniem na „canto” i „refren”.

Określanie i opisywanie budowy utworu podczas słuchania muzyki – zapisywanie schematu formalnego formy pieśni i runda.

Przykłady z literatury muzycznej

- W.A. Mozart, *Marsz turecki z Sonaty fortepianowej A-dur* (przykład formy A B A)
- Fr. Chopin, *Rondo a la Krakowiak*.

Temat XV. Formy muzyczne II

Wprowadzenie pojęcia tematu muzycznego. Opis i schemat formy muzycznej: temat z wariacjami. Omówienie kompozytorskiej techniki wariacyjnej. Omówienie konstrukcji formy allegra sonatowego. Praca z podręcznikiem.

Rola tematu w muzyce wielogłosowej. Opis i schemat formy kanonu i fugi. Praca z podręcznikiem.

Konteksty

Pojęcie tematu w literaturze i sztuce.

Warsztaty muzyczne

Wykonywanie kanonu przez uczniów głosem lub na instrumentach.

Odnajdywanie tematów w wysłuchanych przykładach z literatury muzycznej. Zaznajomienie z formą wariacji i fugi na przykładach z literatury muzycznej.

Przykłady z literatury muzycznej

- N. Paganini, *XXIV Kaprys na skrzypce solo* (wariacje)
- W.A. Mozart, *Fuga Kyrie eleyson z Requiem*
- F. Schubert, *VIII Symfonia h-moll Niedokończona*, część I allegro sonatowe.

Temat XVI. Formy muzyczne wieloczęściowe i cykliczne

Wprowadzenie terminu i omówienie formy cyklicznej suity, symfonii, sonaty, ich opis i porównanie (praca z wykorzystaniem ilustracji w podręczniku).

Omówienie pod względem budowy opery, baletu i dramatu muzycznego.

Konteksty

Formy cykliczne i wieloczęściowe w sztuce i literaturze.

Wielkie formy literackie. Dramat.

Warsztaty muzyczne

Zestawienie tempa, metrum, formy, charakteru w czterech częściach wysłuchanej symfonii klasycznej.

Słuchanie przykładów omówionych form muzycznych

Dyskusja nad formą i znaczeniem opery. Porównanie formy opery i dramatu muzycznego

Próba skonstruowania przez uczniów własnego planu formalnego i konspektu libretta opery.

Przykłady z literatury muzycznej

- W.A. Mozart, *Symfonia A-dur KV 201*
- S. Moniuszko, *Straszny dwór* (DVD).

Temat XVII. Muzyka ludowa Polski i Europy

Omówienie tradycji polskiej muzyki ludowej i jej typowych gatunków: piosenki i tańca.

Podział Polski na regiony etnograficzne. Postać Oskara Kolberga jako zbieracza folkloru ziem polskich.

Omówienie charakteru i rytmów polskich tańców narodowych: poloneza, mazura, krakowiaka i oberka.

Omówienie roli folkloru jako inspiracji w muzyce artystycznej. Dyskusja z udziałem młodzieży. Wskazanie na dzieła Chopina, Szymanowskiego, Kilara, muzykę folkową. Muzyka ludowa Słowian. Cechy wspólne i różnice. Muzyka ludowa i tańce wybranych narodów europejskich, np. Hiszpania, Włochy, Grecja, Węgry.

Konteksty

Czym zajmuje się etnografia? Kultura ludowa. Sztuka użytkowa i malarstwo ludowe.

Warsztaty muzyczne

Samodzielne zebranie przez uczniów informacji i przykładów zabytków muzyki ludowej własnego regionu. Zbieranie bezpośrednie lub ze źródeł (zbiory Oskara Kolberga, nagrania). Dyskusja na temat znaczenia muzyki ludowej w życiu narodu. Przypomnienie rytmów i kroków tanecznych polskich tańców narodowych – wykonanie przez uczniów podstawowych kroków tanecznych.

Śpiewanie lub granie melodii ludowych.

Słuchanie utworów muzycznych inspirowanych folklorem. Podczas słuchania uczeń określa taniec lub melodię, która służyła jako źródło inspiracji.

Przykłady z literatury muzycznej

- W. Kilar, *Krzesany* (melodia podhalańska)
- muzyka ludowa hiszpańska (flamenco)
- muzyka ludowa słowiańska, węgierska, włoska, grecka.

Temat XVIII. Muzyka Orientu

Opis cech charakterystycznych dla muzyki Bliskiego i Dalekiego Wschodu. Krótka charakterystyka muzyki arabskiej, hinduskiej, chińskiej i japońskiej. Wpływ Wschodu na muzykę europejską (instrumentarium, inspiracje Wschodem, np. raga-rock).

Dyskusja na temat różnic w charakterze muzyki europejskiej i orientalnej.

Konteksty

Filozofie i religie Wschodu. Islam, buddyzm, hinduizm. Sztuka Bliskiego i Dalekiego Wschodu. Wpływ sztuki wschodu na kulturę Europy.

Warsztaty muzyczne

Porównanie przez uczniów (w muzeum lub na ilustracjach) instrumentów muzycznych Wschodu z europejskimi.

Po wysłuchaniu nagrań dyskusja na temat charakteru i znaczenia muzyki w wielkich kulturach Orientu.

Przykłady z literatury muzycznej

- Nagrania muzyki arabskiej, hinduskiej, japońskiej, chińskiej.

Temat XIX. Muzyka amerykańska – country i jazz

Omówienie rodowodu i cech muzyki country.

Omówienie źródeł i historii powstania jazzu, jego różnych prądów, znaczenia dla rozwoju muzyki XX wieku.

Omówienie podstawowych cech muzyki jazzowej oraz typowych instrumentów i zespołów wykonawczych. Muzyka jazzowa w Polsce. Inspiracje jazzem w muzyce poważnej – George Gershwin.

Konteksty

Historia Stanów Zjednoczonych. Zdobywanie Dzikiego Zachodu. Niewolnictwo. Problem Murzynów.

Warsztaty muzyczne

Podczas słuchania przykładów muzyki jazzowej utrwalenie charakterystycznych cech jazzu i jego różnych odmian.

Przybliżenie postaci największych artystów jazzowych – forma referatu z prezentacją nagrań.

Przykłady z literatury muzycznej

- spirituals
- S. Joplin, *Ragtimes*
- nagrania L. Armstronga i E. Fitzgerald
- G. Gershwin, *Amerykanin w Paryżu*.

Temat XX. Musical

Przypomnienie wiadomości na temat opery i dramatu muzycznego. Opis cech i budowy musicalu w porównaniu z operą i dramatem muzycznym. Musical jako połączenie piosenki, tańca i teatru komedii. Omówienie sławnych musicali i ich tematyki.

Konteksty

Teatry komercyjne. Teatry Broadwayu. Polskie Teatry Muzyczne. Przemysł muzyczny, agencje artystyczne i impresariaty.

Warsztaty muzyczne

Dyskusja na temat przemysłu muzycznego i teatrów komercyjnych.

Oglądanie musicali, które weszły do światowego dziedzictwa kulturalnego. Dyskusja na temat, dlaczego musical jest dla wielu bliższy niż tradycyjna opera (podejmuje w treści tematy bardziej współczesne, posługuje się językiem współczesnej popkultury muzycznej).

Przykłady z literatury muzycznej

- L. Bernstein, *West Side Story* (fragmenty)
- J. Bock, *Skrzypek na dachu* (fragmenty).

Temat XXI. Tańce towarzyskie

Omówienie wybranych tańców towarzyskich z grupy klasycznej i latynoskiej.

Konteksty

Muzyka i sztuka użytkowa, jej rola w życiu.

Warsztaty muzyczne

Uczniowie słuchają i przyswajają sobie rytmy taneczne tańców pokazywane przez nauczyciela lub nagrane czy zaprogramowane na keyboardzie. Następnie próbują wykonywać podstawowe rytmy i kroki taneczne, np. walca, tanga, fokstroda, samby, rumbly, cha-cha, próbują zaimprovizować taniec do słuchanych utworów, wykorzystując znajomość rytmów i kroków tanecznych.

Przykłady z literatury muzycznej

- J. Strauss, walce
- A. Piazzola, tanga.

Temat XXII. Muzyka rockowa

Młodzież przygotowuje referaty na temat historia rocka, jego cech, odmian, zespołów, muzyki rockowej w Polsce.

Konteksty

Kontestacja młodego pokolenia, subkultury młodzieżowe, młodzieżowi idole.

Warsztaty muzyczne

Referaty i prezentacje nagrań ulubionych zespołów młodzieży z uzasadnieniem ich wyboru.

Dyskusja o aktualnych kierunkach i prądach rocka. Dyskusja o znaczeniu muzyki rockowej w życiu młodzieży. Dyskusja w dwóch grupach pomiędzy zwolennikami i przeciwnikami muzyki pop.

Słuchanie nagrań artystów, którzy przeszli do historii muzyki rockowej.

Przykłady z literatury muzycznej

- Elvis Presley
- The Beatles
- The Rolling Stones.

Temat XXIII. Hymny, pieśni, piosenki

Omówienie historii powstania wybranych pieśni patriotycznych. Nauka hymnu państwowego, dzieje jego powstania i znaczenie. Inne pieśni patriotyczne: *Warszawianka*, *Rota*.

Konteksty

Historyczne okoliczności powstania hymnów i patriotycznych pieśni polskich.

Warsztaty muzyczne

Powtórzenie i utrwalenie tekstów i melodii hymnu państwowego. Wspólne śpiewanie z towarzyszeniem akompaniamentu na instrumencie (keyboardzie lub gitarze.) Akompaniament wykonywany przez uczniów lub nauczyciela. Repertuar: *Rota*, *Warszawianka*, *Czerwone maki pod Monte Cassino*, *Pieśń Legionów* i inne.

Wykonanie na instrumencie *Hymnu Unii Europejskiej*.
Słuchanie hymnów innych narodów.

Przykłady z literatury muzycznej

- *Marsylianka*
- hymny innych narodów.

Temat XXIV. Piosenka literacka i kabaretowa

Wybranie przy pomocy uczniów przykładów różnych rodzajów piosenek. Piosenka kabaretowa.

Piosenka zaangażowana i kontestująca. Piosenka aktorska, poezja śpiewana. Wybitni piosenkarze w historii piosenki: Edith Piaf, Ewa Demarczyk, Czesław Niemen i inni.

Konteksty

Literatura: wiersze wybitnych poetów, m.in. Juliana Tuwima, Konstantego I. Gałczyńskiego jako teksty piosenek.

Warsztaty muzyczne

Dyskusja na temat ulubionych piosenkarzy. Zagadnienie „wartościowości” piosenek. Dyskusja na temat piosenek disco-polo.

Wspólne śpiewanie wybranych piosenek, słuchanie piosenek artystycznych w wykonaniu wybitnych piosenkarzy.

Przykłady z literatury muzycznej

- piosenki E. Piaf, E. Demarczyk.

Temat XXV. Muzyka w teatrze i filmie. Muzyka użytkowa

Omówienie postaci wybitnych kompozytorów muzyki teatralnej i filmowej: Wojciech Kilar, Zbigniew Preisner, Ennio Morricone, John T. Williams.

Przykłady zastosowania muzyki w mediach: muzyka w reklamie, muzyka tła.

Konteksty

Historia kina.

Warsztaty muzyczne

Dyskusja o roli muzyki w teatrze i filmie. Dyskusja na temat różnic między muzyką operową i muzyką w sztukach teatralnych.

Przypomnienie form cyklicznych – suity – przy okazji słuchania suit z muzyki teatralnej i filmowej.

Przykłady z literatury muzycznej

- E. Grieg, muzyka do dramatu *Peer Gynt*
- M. Theodorakis, muzyka z filmu *Grek Zorba*
- W. Kilar, muzyka z filmu *Pan Tadeusz, Exodus*
- Z. Preisner, muzyka filmowa.

Semestr II

Temat XXVI. Epoki muzyczne. muzyka starożytnej Europy

Wprowadzenie do chronologii epok muzycznych i porównanie ich (z udziałem uczniów) z epokami historycznymi i epokami w architekturze i literaturze.

Wykład na temat cech i form muzyki w starożytnej Grecji: jednogłosowość, skale, rytmika. Formy: oda, hymn, dytyramb. Apolliński i dionizyjski charakter muzyki. Olimpiady muzyczne. Znaczenie wychowawcze muzyki w starożytnej Grecji.

Muzyka w starożytnym Rzymie.

Wpływ muzyki starożytnej Grecji na muzykę europejską.

Konteksty

Historia starożytna. Powiązanie literatury i muzyki w starożytnej Grecji. Poezja i teatr w starożytności. Mit Orfeusza, muzy, Apollo i Dionizos.

Warsztaty

Utrwalenie chronologii epok w muzyce przy pomocy ćwiczeń (analiza kalendarium zamieszczonego w podręczniku).

Wskazanie cech muzyki greckiej na podstawie zachowanych przykładów muzycznych.

Przykłady z literatury muzycznej

- Zabytki muzyki starogreckiej: *Oda pytyjska*, *Hymn na cześć Apollina*.

Temat XXVII. Muzyka w średniowieczu

Wprowadzenie terminów muzycznych koniecznych do omówienia muzyki średniowiecznej (chorał gregoriański).

Wspólne przypomnienie cech muzyki jedno- i wielogłosowej.

Omówienie najważniejszych cech muzyki średniowiecznej. Znaczenie i rozwój muzyki kościelnej – chorał gregoriański, powstanie muzyki wielogłosowej.

Przykłady średniowiecznej muzyki świeckiej: liryka dworska i rycerska, pieśni trubadurów i truverów.

Omówienie zabytków muzyki polskiego średniowiecza.

Konteksty

Tysiącletnia epoka średniowiecza w Europie. Chrześcijaństwo. Ustrój feudalny. Style architektoniczne, teatr i poezja średniowiecza. Zabytki literatury polskiego średniowiecza.

Warsztaty muzyczne

Próba odczytania z średniowiecznych nut chorału gregoriańskiego i *Bogurodzicy*. Wykazanie różnic w piśmie nutowym średniowiecza i współczesności.

Wskazanie cech muzyki średniowiecznej na podstawie słuchanych utworów.

Przykłady z literatury muzycznej

- *Bogurodzica*
- chorał gregoriański

- Mikołaj z Radomia, *Magnificat*
- pieśni anonimowe – *Breve regnum* i *Cracovia civitas*.

Temat XXVIII. Muzyka w epoce renesansu

Wprowadzenie nazwy „madrygał”, omówienie form muzycznych typowych dla renesansu. Instrumenty renesansowe – demonstracja na rysunku, porównanie z instrumentami współczesnymi.

Opis muzyki charakterystycznej dla renesansu: wielogłosowa muzyka kościelna, muzyka świecka, tańce dworskie. Omówienie postaci wybitnych kompozytorów: Orlando di Lasso i Giovanni da Palestrina.

Omówienie postaci i twórczości polskich wybitnych kompozytorów renesansu: Mikołaj Gomółka, Wacław z Szamotuł (możliwy referat ucznia z prezentacją utworów). „Złoty wiek” muzyki polskiej w XVI wieku w kontekście sztuki i literatury.

Konteksty

Czas trwania epoki renesansu. Ideologia epoki – humanizm i radość życia. Styl renesansowy w literaturze i sztuce. Mecenat dworów królewskich i książęcych. Renesans włoski. Polska Jagiellonów, rozkwit kultury.

Warsztaty muzyczne

Prezentacja rytmów i omówienie charakteru tańców renesansowych. Dyskoteka tańców renesansowych – improwizacja taneczna.

Wskazanie cech muzyki renesansowej na podstawie słuchanych utworów.

Przykłady z literatury muzycznej

- Wacław z Szamotuł, *Już się zmierzcha*
- O. di Lasso, *Madrygały*
- Mikołaj Gomółka, *Melodie na psalterz polski*
- tańce z tabulatury Jana z Lublina.

Temat XXIX. Muzyka w epoce baroku

Prezentacja instrumentów barokowych (ilustracje i nagrania): klawesyn i klawikord. Przypomnienie w klasie wiadomości o cechach muzyki homofonicznej i polifonicznej. Omówienie nowych form muzyki barokowej: concerto grosso i koncertu solowego.

Powstanie opery. Omówienie postaci kompozytorów epoki baroku: Claudio Monteverdi, Jan S. Bach, Georg F. Haendel, Antonio Vivaldi.

Przystawienie kompozytorów polskiego baroku: Marcin Mielczewski, Bartłomiej Pękiel, Adam Jarzębski.

Konteksty

Rozwój handlu w Europie, kontrreformacja. Sztuka barokowa. Dynastia Wazów w Polsce.

Warsztaty muzyczne

Porównanie cech epok muzycznych: średniowiecza, renesansu i baroku.

Seminarium: sylwetki J.S. Bacha i G.F. Haendla na tle epoki. Cechy wspólne i różnice. Referaty uczniów (z dyskusją).

Wskazanie cech muzyki barokowej podczas słuchania przykładów z literatury muzycznej.

Przykłady z literatury muzycznej

- G. F. Haendel, *Alleluja* z oratorium *Mesjasz*
- J.S. Bach, *Toccaty i fuga d-moll* na organy
- A. Vivaldi, *Jesień* z cyklu koncertów *Cztery pory roku*
- A. Jarzębski, *Tamburetta*
- B. Pękiel, *Audite Morales*.

Temat XXX. Muzyka klasyczna

Przypomnienie znaczenia pojęcia „homofonia”.

Zestawienie głównych cech muzyki klasycznej.

Powtórzenie wiadomości na temat formy muzyki klasycznej – symfonia, sonata, koncert instrumentalny.

Omówienie najczęściej spotykanych form muzycznych tej epoki.

Powtórzenie wiadomości o operze, omówienie opery klasycznej. Klasycyzm w Polsce – Jan Stefani, Karol Kurpiński – śpiewogra (pierwsza polska śpiewogra *Krakowiacy i Górale* i jej znaczenie).

Omówienie postaci klasyków wiedeńskich: Joseph Haydn, Wolfgang A. Mozart, Ludwig van Beethoven (możliwe referaty z prezentacją utworów).

Konteksty

Czas trwania epoki oświecenia. Wzrost znaczenia mieszczaństwa. Ideologia oświecenia. Literatura i sztuka. Styl klasycystyczny i rokoko.

Warsztaty muzyczne

Seminarium poświęcone postaciom i muzyce Mozarta i Beethovena. Ich twórczość, cechy wspólne i różnice (na podstawie referatów).

Utrwalenie cech muzyki homofonicznej i wiadomości o formach na podstawie słuchanych utworów muzycznych.

Przykłady z literatury muzycznej

- M.K. Ogiński, polonez *Pożegnanie Ojczyzny*
- W.A. Mozart, uwertura do opery *Wesele Figara*
- L. van Beethoven, *IX symfonia część IV, Oda do radości*.

Temat XXXI. Romantyzm w muzyce

Wprowadzenie pojęć: fantazja, pieśń, ballada w kontekście muzyki romantycznej.

Omówienie cech muzyki romantycznej: emocjonalność, fantastyka, silnie akcentowany element narodowy. Omówienie wybitnych kompozytorów epoki – Franz Schubert, Johannes Brahms, Piotr Czajkowski, Gioacchino Rossini, Giuseppe Verdi, Richard Wagner i inni.

Omówienie życia i twórczości Fryderyka Chopina, Przypomnienie wiadomości o polskiej muzyce ludowej – tańcach narodowych. Wskazanie przetworzonego elementu ludowego w muzyce Chopina.

Przypomnienie wiadomości o operze, omówienie cech opery narodowej. Omówienie postaci Stanisława Moniuszki (życie i twórczość).

Wirtuozostwo instrumentalne – Niccolò Paganini, Henryk Wieniawski.

Konteksty

Czas romantyzmu w Europie. Ważne wydarzenia historyczne. Romantyzm w literaturze i sztuce.

Polska w okresie rozbiorów, powstania, wielka emigracja, literatura i sztuka polska – Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Jan Matejko, Artur Grottger i inni.

Warsztaty muzyczne

Analiza wysłuchanego *Mazurka* Fryderyka Chopina, wskazanie elementów ludowych.

Analiza *Poloneza As-dur* Chopina, wskazanie formy, metrum, tonacji.

Cechy stylu narodowego w muzyce romantycznej na podstawie słuchanych utworów.

Przykłady z literatury muzycznej

- Fr. Chopin, *Polonez As-dur*
- Fr. Chopin, *Scherzo h-moll*
- Fr. Chopin, *Mazurek a-moll, op. 68 nr 2*
- S. Moniuszko, *Mazur z opery Halka*
- S. Moniuszko, *Aria z kurentem z opery Straszny dwór*
- H. Wieniawski, *Kujawiak*
- F. Schubert, pieśń *Król olch*
- G. Verdi, chór z III aktu opery *Nabucco – Va pensiero*.

Temat XXXII. Muzyka przełomu stuleci i pierwszej połowy XX wieku

Omówienie nowych prądów i kierunków w muzyce na przełomie stuleci XIX i XX wieku.

Wprowadzenie pojęcia: neoromantyzm, impresjonizm, atonalność, dodekafonia.

Omówienie cechy charakterystycznych muzyki przełomu: rozpad tonalności, duża rola rytmu i barwy dźwięku.

Sylwetki wybitnych kompozytorów polskich: Mieczysław Karłowicz, Ignacy Jan Paderewski, Karol Szymanowski (możliwe referaty uczniów z prezentacją utworów).

Konteksty

Świat na przełomie stuleci – pojęcie dekadencji, styl secesyjny, I wojna światowa. Nowe style w sztuce i literaturze: symbolizm, impresjonizm, fowizm, kubizm.

Warsztaty muzyczne

Improwizacja na fortepianie z użyciem środków kompozytorskich charakterystycznych dla impresjonizmu: gama całotonowa, akordy zwiększone, użycie pedału.

Próba własnej kompozycji melodii w technice dodekafonicznej (z użyciem wszystkich dwunastu dźwięków oktawy).

Cechy muzyki Mieczysława Karłowicza na podstawie słuchanego utworu.

Cechy stylu impresjonistycznego na podstawie słuchanego utworu.

Rola rytmu w muzyce przełomu wieków na podstawie słuchanego utworu – próba zapamiętania i powtórzenia charakterystycznych rytmów.

Przykłady z literatury muzycznej

- M. Karłowicz, *Pieśń o wszechbycie* z poematu symfonicznego *Odwieczne pieśni*
- K. Szymanowski, *Źródło Aretuzy*
- C. Debussy, *Światło księżycy*
- I. Strawiański, *Święto wiosny* część II.

Temat XXXIII. Muzyka współczesna

Przypomnienie wiadomości o muzyce kultur pozaeuropejskich, omówienie ich przenikania do muzyki europejskiej naszych czasów.

Omówienie różnych prądów w muzyce naszych czasów.

Wprowadzenie pojęć: muzyka eksperymentalna, konkretna, elektroniczna, aleatoryzm, kolaż.

Omówienie różnych technik kompozytorskich, w tym muzyki elektronicznej i komponowanej przy pomocy komputera.

Omówienie postaci wybitnych kompozytorów XX i XXI wieku: Oliver Messiaen, Philip Glass.

Polscy kompozytorzy współcześni: Witold Lutosławski, Krzysztof Penderecki, Henryk Mikołaj Górecki.

Konteksty

Rozwój elektroniki, wynalazek komputera.

Nowe kierunki filozofii, nowe prądy w sztuce.

Warsztaty muzyczne

Samodzielna preparacja fortepianu lub pianina i eksperymentalna próba gry.

Nagranie zbiorowej kompozycji aleatorycznej.

Próby komponowania za pomocą programu komputerowego.

Wskazanie różnych cech muzyki współczesnej na podstawie słuchanych wybranych kompozycji.

Porównanie cech muzyki współczesnej i tradycyjnej (klasycznej i romantycznej). Podobieństwa i różnice. Forma dyskusji (z protokołem).

Przykłady z literatury muzycznej

- K. Penderecki, *Ofiarom Hiroszimy tren*
- W. Lutosławski, *Livre pour orchestre – Chapitre I, Intermede I*
- H.M. Górecki, *III Symfonia*
- P. Glass, *Einstein on the Beach*
- S. Reich, *The Desert Music*
- przykłady muzyki elektronicznej.

Temat XXXIV. Współczesne życie muzyczne

Zaznajomienie uczniów z organizacją życia muzycznego w Polsce. Działalność instytucji kultury – filharmonie, opery.

Wspólne omówienie miejscowych instytucji i organizatorów kultury.

Informacja o konkursach muzycznych (Chopina, Wieniawskiego) i ich laureatach (forma referatu).

Informacja o wielkich festiwalach muzycznych świata: np. Salzburg, Bayreuth, Edynburg i udziale w nich polskich artystów.

Filharmonie i opery świata, ich działalność, udział polskich artystów.

Konteksty

Cechy kultury współczesnego świata. Masowość, komercyjność. Przemysł rozrywkowy. Reklama i media.

Warsztaty muzyczne

Uczniowie zbierają dane o życiu muzycznym regionu, sławnych muzykach pochodzących z regionu.

Zebranie informacji o polskich festiwalach muzycznych na podstawie informacji z internetu.

Zajęcia artystyczne

Udział w zajęciach artystycznych, które w myśl podstawy programowej należą do przedmiotów uzupełniających na III poziomie kształcenia ogólnego, może stanowić bardzo cenne dopełnienie obowiązkowych zajęć lekcyjnych, kształtując osobowość i tożsamość ucznia przez rozwijanie takich cech charakteru jak:

kreatywność – samodzielna twórczość muzyczna

samodyscyplina – ćwiczenie na instrumentach lub gry w zespole

cierpliwość – stopniowe uzyskiwanie wyników artystycznych.

Zajęcia artystyczne mogą przybierać różne formy i różne poziomy zaawansowania, w zależności od zainteresowań młodzieży i kwalifikacji nauczyciela. Oto kilka przykładów:

Poziom I – nauka wykonywania muzyki

Nauka gry na instrumentach pod kierunkiem nauczyciela (gitara, keyboard, flet prosty).

Nauka emisji głosu – element przygotowawczy do udziału w chórach.

Nauka podstawowych kroków tańców ludowych i towarzyskich.

Poziom II – zespoły muzyczne i taneczne

1. Reprezentacyjny chór szkolny.

Skład: ze względu na okres mutacji u chłopców raczej zespół żeński, jedno- lub dwugłosowy.

Praca: opanowanie podstaw dykcji i emisji głosu.

Repertuar: pieśni patriotyczne, okolicznościowe, pieśni różnych narodów, także w językach obcych.

2. Zespół ludowy, wokально-instrumentalny lub wokально-taneczny.

Skład: głosy solowe i chóralne, instrumenty towarzyszące, np. akordeon.

Repertuar: najlepiej z własnego regionu, ale może być też repertuar z innych regionów Polski lub międzynarodowy.

Nauka śpiewu ludowego, kroków tanecznych, gry na instrumencie.

3. Zespoły piosenki artystycznej, literackiej i kabaretowej.

Skład: soliści, małe grupy chóralne, instrumenty towarzyszące, np. gitara akustyczna, keyboard.

Praca: nauka dykcji, emisji głosu, gry na instrumencie. Opracowanie własne tekstów literackich, komponowanie melodii, melorecytacje.

Repertuar: Uznane piosenki artystyczne, teksty i melodie własne.

4. Zespół rockowy, wokально-instrumentalny.

Skład: soliści, instrumenty: gitary elektryczne, perkusja, inne.

Praca: nauka gry i śpiewu.

Repertuar: repertuar innych zespołów tego typu i kompozycje własne.

5. Zespół muzyki dawnej.

Skład: zespół wokalny, flety proste, perkusja, inne instrumenty.

Praca: nauka stylowego wykonania repertuaru. Nauka gry na instrumentach.

Repertuar: proste kompozycje epoki średniowiecza, renesansu i baroku.

6. Zespół akordeonistów.

Praca: nauka gry na instrumencie, nauka wykonania zespołowego.

Repertuar: opracowania popularnych utworów.

7. Międzyszkolna orkiestra dęta.

Skład: instrumenty dęte (saksofony, flety, trąbki) oraz perkusja i ewentualnie keyboard.

Praca: nauka gry, nauka wykonawstwa w dużym zespole.

Repertuar: opracowania pieśni i utworów popularnych, także opracowania własne nauczyciela. Do przeprowadzenia w regionach o tradycjach muzykowania w orkiestrach dętych.

8. Zespół taneczny.

Wykonuje w parach tańce narodowe i towarzyskie (polonez, tango, walc, samba i inne).

Osiągnięcia ucznia

W związku z przyjętymi celami, założeniami podstawy programowej i realizowanym materiałem zakładamy, że uczeń ma następujące osiągnięcia:

Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

Uczeń:

- Określa, klasyfikuje w grupach i rozróżnia najpopularniejsze instrumenty muzyczne Europy.
- Określa i opisuje różne rodzaje zespołów muzycznych: zespoły kameralne, chóry, orkiestry.
- Odczytuje poprawnie i potrafi zapisać podstawowe znaki pisma nutowego, metodą tradycyjną i za pomocą programu komputerowego.
- Rozumie i potrafi używać podstawowych terminów muzycznych dotyczących zasad muzyki, elementów dzieła muzycznego, form i gatunków muzycznych, zapisu nutowego.
- Określa i opisuje podstawowe gatunki i formy muzyki klasycznej, takie jak forma pieśni, wariacje, rondo, kanon, fuga, forma sonatowa.
- Określa, rozróżnia i opisuje formy cykliczne: suitę, symfonię, koncert instrumentalny, operę, dramat muzyczny.
- Określa i rozróżnia różne rodzaje muzyki:
 - ze względu na aparat wykonawczy: instrumentalną, wokalnoinstrumentalną, wokalną;
 - ze względu na funkcję: świecką, sakralną, taneczną, rozrywkową;
 - ze względu na pochodzenie: ludową, artystyczną, jazzową.
- Charakteryzuje muzykę etniczną różnych narodów.
- Opisuje charakterystyczne cechy jazzu.
- Opisuje zastosowanie muzyki w teatrze i filmie, wskazuje kompozytorów mających osiągnięcia w tej dziedzinie.
- Stosuje podstawowe terminy dotyczące historii muzyki.
- Opisuje cechy charakterystyczne epok historycznych w muzyce.
- Wskazuje kompozytorów reprezentatywnych dla poszczególnych epok, szczególnie dla muzyki polskiej, oraz ich przykładowe dzieła.
- Wykazuje się wiedzą na temat polskiej muzyki ludowej, szczególnie tańców narodowych.
- Zna instytucje kultury muzycznej swojego regionu i Polski.
- Wykorzystuje samodzielnie źródła informacji o muzyce: encyklopedie, czasopisma, książki z biblioteki, internet, multimedia.

Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń:

- Charakteryzuje słuchane utwory muzyczne pod względem stylu i wykonania.
- Gra na instrumencie proste melodie i tematy utworów muzycznych.
- Odtwarza rytmy polskich tańców narodowych.

- Śpiewa z pamięci w grupie wybrane piosenki, przede wszystkim z kanonu hymnów i pieśni patriotycznych, a także piosenki ludowe, turystyczne i młodzieżowe.
- Tańczy – potrafi wykonać podstawowe kroki taneczne tańców narodowych i wybranych tańców towarzyskich.
- Tworzy wypowiedzi dźwiękowe – w zależności od predyspozycji muzycznych mogą to być akompaniamenty instrumentalne, improwizacje do tekstów literackich i dzieł plastycznych.
- Śpiewa lub gra w zespole (w ramach zajęć artystycznych lub innych form zajęć pozalekcyjnych).

Analiza i interpretacja tekstów kultury.

Uczeń:

- Słuchając muzyki rozpoznaje aparat wykonawczy (głosy, instrumenty, zespoły chóralskie i instrumentalne).
- Świadomie słucha muzyki – słuchając dzieła muzycznego rozpoznaje jego cechy: elementy, formę, fakturę.
- Ocenia muzykę i wykonanie, dyskutuje, uzasadnia swoje poglądy.
- Dostrzega wartość muzyki ludowej jako tradycji narodowej oraz rolę inspiracji dzieł muzyki artystycznej.
- Rozpoznaje w słuchanych utworach rytmy polskich tańców narodowych.
- Rozpoznaje rytmy wybranych tańców towarzyskich.
- Rozpoznaje w słuchanych utworach cechy muzyki jazzowej.
- Wartościuje, uzasadniając swoje poglądy utwory muzyki młodzieżowej.
- Porządkuje chronologicznie muzyczne epoki, nawiązując do analogicznych epok w literaturze, w historii i w dziedzinie sztuki.
- Wskazuje w poszczególnych epokach najważniejszych kompozytorów i ich dzieła.
- Uczestniczy w życiu muzycznym regionu i kraju, słucha audycji radiowych i telewizyjnych oraz przekazów internetowych.

Procedury osiągnięcia celów

Niniejszy program nauczania jest nastawiony zarówno na przekazywanie wiedzy, jak i na kształcenie umiejętności tak, by uczeń posiadając wiedzę z zakresu kultury muzycznej potrafił obcować z dziełami sztuki, aktywnie dyskutował o ich wartości estetycznej. A dzięki znajomości polskich i europejskich tradycji muzycznych rozumiał samego siebie, swoje korzenie kulturowe, umiejscowienie w „małej ojczyźnie” i regionie, i jednocześnie wykazywał otwartość i tolerancję na odmienne tradycje. Jednocześnie uczeń powinien czerpać satysfakcję z samodzielnego uprawiania muzyki przez śpiew, taniec, grę na instrumencie.

Aby cele nauczania zostały osiągnięte, zaleca się systematyczne utrwalanie i powtarzanie wiadomości i umiejętności nabytych w klasie oraz ćwiczenie nabytych umiejętności wokalnych, instrumentalnych i tanecznych.

Formy i metody pracy

Formy i metody pracy są dostosowane do specyfiki przedmiotu oraz do charakteru programu i jego celów.

Metoda wykładu może być stosowana jako wprowadzenie, wskazanie powiązań muzyki z innymi dziedzinami sztuki i przedmiotami humanistycznymi. Ma zastosowanie przede wszystkim w dziale dotyczącym zasad muzyki oraz epok muzycznych i biografii twórców.

Podczas wykładu zastosować można **pracę z podręcznikiem**, w którym znajduje się wiele ilustracji ułatwiających zrozumienie wykładu, takich jak **tabele, wykresy, teksty piosenek, przykłady nutowe, ilustracje** z dziedzin pokrewnych – **malarstwa i architektury**. W *Warsztatach muzycznych* można znaleźć uzupełniające **teksty literackie**, powiązane z muzyką, przydatne dla uwypuklenia powiązań muzyki z innymi dziedzinami wiedzy i sztuki.

Wykład połączony jest często z **demonstracją**: np. tablic skal muzycznych, demonstracją dostępnych instrumentów muzycznych, wyklaskiwanie rytmów, zagranie na instrumencie tematów muzycznych. Warto także metodą demonstracji wykazać powiązanie muzyki z innymi dziedzinami sztuki, np. przez pokazanie reprodukcji obrazu czy dzieł architektury danej epoki, kostiumów regionalnych przy omawianiu muzyki ludowej itp.

Zamiast wykładów można zastosować przygotowane przez uczniów **referaty**. Mogą one dotyczyć zarówno biografii i twórczości kompozytorów, jak i tematyki regionalnej, np. kultury ludowej danego regionu. Korzyścią tej odmiany jest usamodzielnienie ucznia, jego zaktywizowanie (poszukiwanie informacji w bibliotece, czasopismach, mediach).

Słuchanie muzyki to jedna z podstawowych metod. Może być stosowana zarówno podczas lekcji, jak i w domu, zarówno po lekcji, jak i przed omówieniem tematu na lekcji – analogicznie do przygotowywania lektur szkolnych. W przypadku utworów bardziej skomplikowanych wskazane jest ich kilkakrotne słuchanie (np. w klasie i w domu), słuchanie najpierw we fragmentach z omówieniem, a potem w całości. Każde słuchane dzieło muzyczne powinno być odnotowane w zeszycie lub w *Warsztatach* (kompozytor, tytuł, wykonawca) i w zależności od poziomu wiedzy ucznia – opisane. W II semestrze, przy omawianiu muzyki w różnych epokach, wprowadza się elementarną **analizę muzyczną** – uczeń opisuje dzieło muzyczne: tempo, rytm, metrum fakturę i inne cechy.

Lektury muzyczne to obcowanie z dziełami literatury muzycznej poza lekcją, na której często brak czasu na słuchanie dłuższych utworów muzycznych. Nauczyciel sugeruje tu odpowiednie tytuły, biorąc pod uwagę ich dostępność w szkolnej bibliotece czy w innych dostępnych źródłach, np. w internecie.

Aktywność w odbiorze kultury. Prócz słuchania muzyki nagranej bardzo ważne jest zachęcanie ucznia, aby w miarę możliwości lokalnych **słuchał muzyki żywej**, aby był aktywnym odbiorcą wydarzeń kulturalnych – koncertów, audycji muzycznych, spektakli. Swoją aktywność odbiorcy dóbr kultury muzycznej uczeń może utrwalić prowadząc (umieszczony w *Warsztatach*) **notatnik muzycz-**

ny i pisząc własną recenzję. **Recenzje** z koncertów można wprowadzić w porozumieniu z nauczycielem języka polskiego.

Aktywne metody nauczania

Dyskusja powinna odbywać się na lekcji jak najczęściej i dotyczyć zwłaszcza przygotowywanych przez uczniów referatów oraz słuchanych dzieł muzycznych. Jako dyskusja mogą być też traktowane niektóre tematy lekcji, np. muzyka młodzieżowa czy wartości opery w dzisiejszych czasach. Warto również zadbać, aby w dyskusji aktywnie brało udział jak najwięcej uczniów.

Niektóre umiejętności wprowadzamy na lekcji przez **ćwiczenia praktyczne**. Dotyczy to szeregu zagadnień, a w sposób szczególnie – pisma nutowego. Praktyczna nauka pisania nut to nie tylko **ćwiczenia w pisaniu**, ale też, dla urozmaicenia, propozycje rozmaitych **ćwiczeń utrwalających**. Szczególnie atrakcyjna dla młodzieży jest z **praca z programem komputerowym**, służącym do pisania nut. Opis dostępnego nieodpłatnie w internecie programu i instrukcja zawarte są w *Warsztatach muzycznych*. Pozwala to na samodzielne opanowanie programu, zarówno nauczycielowi (przed lekcją), jak i uczniowi. Wskazana jest tu współpraca z pracownią informatyczną.

Śpiew to jedna z najłatwiej dostępnych, ale nie najłatwiejsza metoda praktycznego nauczania muzyki. Podczas lekcji należy przede wszystkim nauczyć młodzież śpiewać hymn państwowy oraz piosenki patriotyczne. Inny repertuar – piosenki turystyczne, młodzieżowe wprowadza się na lekcji w miarę wolnego czasu. W zależności od poziomu wiedzy muzycznej młodzieży można uczyć ją śpiewu, **posługując się nutami** (zamieszczonymi w podręczniku i w *Warsztatach muzycznych*), bądź **ze słuchu**, grając lub śpiewając melodię, którą młodzież powtarza. Należy przede wszystkim stosować śpiew zbiorowy całej klasy bądź mniejszych grup. Wymagając indywidualnego śpiewu należy postępować taktownie, aby ucznia nie onieśmielić i nie ośmieszyć.

Taniec jest bardzo atrakcyjną formą nauczania muzyki. Wymaga od nauczyciela znajomości podstawowych kroków tanecznych. Można ewentualnie posłużyć się pomocą dydaktyczną w postaci kasety. Taniec wymaga również odpowiedniej przestrzeni. Jednak ze względu na dużą wartość dydaktyczną warto zastosować tę metodę, zwłaszcza przy omawianiu polskich tańców narodowych czy tańców towarzyskich.

Praktyczna nauka gry na instrumentach

W szkolnictwie ogólnokształcącym tradycyjnie stosuje się naukę gry na keyboardzie, gitarze i flecie prostym. Każdy z tych instrumentów ma inną specyfikę i wymaga innej metody pracy. Nauczyciel podczas lekcji może zademonstrować sposób gry na instrumencie, naukę można kontynuować podczas przewidzianych przez podstawę programową **zajęć artystycznych**.

Być może uczniowie będą znali podstawy gry na flecie i keyboardzie ze szkoły podstawowej, wówczas możliwe będzie korzystanie z instrumentów także podczas lekcji – granie melodii hymnów, piosenek, tematów muzycznych. Bardziej

zaawansowani uczniowie mogą akompaniować. Ważne jest, aby umiejętność gry na instrumentach nie była traktowana jako najważniejsza w procesie nauczania muzyki. Uczeń szkoły ogólnokształcącej może bowiem nie mieć wystarczających uzdolnień muzycznych, aby opanować grę nawet w stopniu podstawowym.

Kreatywność. Twórczość własna uczniów. Eksperymenty

Uczeń gimnazjalny na ogół chętnie eksperymentuje, można tę gotowość wykorzystać także na lekcji muzyki. Tę metodę można zastosować przy realizacji takich tematów, jak właściwości dźwięków, budowa i zasada działania instrumentów.

Innym rodzajem eksperymentu jest **improwizacja i kompozycja**. Można improwizować na instrumentach, np. starając się za pomocą muzyki znaleźć odpowiednik klimatu danego obrazu. Nauczyciel powinien wyznaczyć ogólne zasady improwizacji, np. wyszukiwanie brzmień na instrumencie, improwizacja taneczna do słuchanej muzyki, „wymyślenie” melodii lub podkładu muzycznego do podanego tekstu. Należy zachęcać uczniów do próbowania swych sił w kompozycji – ułożenia hymnu klasowego, okolicznościowej piosenki. W tej kreatywnej działalności nauczyciel będzie pełnił rolę pomocniczą, wskazując sposoby i korygując błędy (np. niewygodną do śpiewania skalę piosenki).

Konkursy i udział w życiu muzycznym

Konkursy muzyczne mogą mieć charakter klasowy, ogólnoszkolny, a nawet międzyszkolny. Metoda ta, lubiana przez młodzież, wymaga trochę wysiłku od nauczyciela, daje jednak wiele satysfakcji i przynosi dobre efekty, jeśli chodzi o uruchomienie aktywności, kreatywności i samodzielności ucznia. Uczniowskie jury nauczy się przy okazji etyki wyboru, bezstronności i odpowiedzialności za własne postępowanie.

Konkursy mogą dotyczyć wielu dziedzin muzyki, zarówno teoretycznych, jak i praktycznych.

Najprostszym konkursem jest **turniej wiadomości o danym kompozytorze**, z uwzględnieniem rozpoznawania utworów ze słuchu. Konkurs można zorganizować z okazji rocznicy, czy „roku kompozytora”. Np. rok 2010 – rok Fryderyka Chopina – może stać się inspiracją do licznych szkolnych konkursów wiedzy o Chopinie, znajomości utworów kompozytora, pozycji Chopina w epoce romantyzmu, Chopina w literaturze itp.

Innym, częstym konkursem, jest **konkurs piosenki** – wykonawczy lub kompozytorski (np. konkurs na hymn klasowy), szkolny i międzyszkolny **turniej taneczny**, zarówno tańców ludowych, jak i towarzyskich.

Imprezy muzyczne w szkole również aktywizują ucznia, jeśli chodzi o samodzielność czy kreatywność. Uczą bowiem pracy w grupie. Stanowią silną motywację do pracy w dziedzinie muzyki – czy to śpiewu, czy tańca, czy gry zespołowej.

Uczestnictwo w wydarzeniach i imprezach kulturalnych regionu. Zgodnie z podstawą programową i z założonymi celami programu uczeń powinien stać się aktywnym odbiorcą muzyki i brać udział w życiu muzycznym regionu, kra-

ju, Europy. Należy zaznajomić ucznia z instytucjami kultury w regionie przez wspólne i indywidualne uczestnictwo w koncertach, w operze, imprezach jazzowych, ludowych i innych. Udział w imprezach kulturalnych powinien zaowocować dyskusją, recenzjami, a co za tym idzie – wzrostem estetycznej świadomości ucznia.

Uczestnictwo w zajęciach artystycznych

Podstawa programowa przewiduje na III etapie nauczania umożliwienie uczniowi udziału w **zajęciach artystycznych**. Zajęcia artystyczne w dziedzinie muzyki mogą stanowić doskonałe uzupełnienie i rozszerzenie nauki w klasie, przez rozwój aktywności artystycznej, kreatywności, a przez to – rozwój osobowości i poczucia tożsamości ucznia. Należy dążyć, aby każdy utalentowany i zainteresowany uczeń miał możliwość pogłębiania swojej wiedzy i doskonalenia umiejętności w ramach tych zajęć. Uczeń ponadto nauczy się pracy w zespole, samodyscypliny (ćwiczenie na instrumencie), odpowiedzialności. Zajęcia artystyczne mogą przybierać różne formy, w zależności od zainteresowań i poziomu umiejętności muzycznych młodzieży.

Środki dydaktyczne

- encyklopedie i słowniki muzyczne
- podręcznik, *Warsztaty muzyczne*
- komputerowe programy muzyczne, np. Finale
- internet – portale o muzyce i muzyczne, np. YouTube
- nagrania CD i DVD
- instrumenty muzyczne: keyboardy, gitary, flety proste, instrumenty perkusyjne
- filmy muzyczne, np. *Amadeusz*
- filmy instruktażowe, np. *Taniec towarzyski*
- reprodukcje wybranych dzieł plastycznych
- plansze przedstawiające instrumenty muzyczne, zasady muzyki
- lektury uzupełniające, np. biografie kompozytorów
- prasa muzyczna opisująca współczesne życie muzyczne w Polsce
- udział w koncertach i spektaklach operowych.

Zastosowane środki dydaktyczne muszą być oczywiście dostosowane do tematyki zajęć, określonych celów i wybranych metod nauczania.

Sprawdziany

Sprawdziany są metodą często stosowaną przy nauczaniu wszystkich przedmiotów. W muzyce stosuje się oczywiście sprawdziany tradycyjne – jako **klasówki i kartkówki** z wiedzy o muzyce. Specyficznym sprawdzianem jest tzw. **słuchanka**, czyli odgadywanie słuchanych wcześniej utworów muzycznych, odtwarzanych w całości lub we fragmentach.

Kwizy i krzyżówki to bardzo atrakcyjne dla uczniów formy sprawdzianu. Przykłady krzyżówek podane są po każdym dziale tematycznym w *Warsztatach muzycznych*. Można je wykorzystywać jako sprawdziany zarówno na lekcji, jak i w domu.

Ćwiczenia sprawdzające stosuje się przede wszystkim dla sprawdzenia nabytych umiejętności praktycznych, takich jak znajomość piosenek, kroków tanecznych, pisma nutowego. Przykłady takich ćwiczeń podano w *Warsztatach muzycznych*, inne są stosunkowo łatwe do wymyślenia (np. śpiew piosenki „na zmianę” przez kilka osób).

Metody kontroli i oceny

Kontrolowanie i ocenianie uczniów musi pozostawać w związku z zaplanowanymi celami kształcenia. Kontrolowanie i ocenianie powinno obejmować różne obszary aktywności ucznia, a także jego zaangażowanie. Kontrolowanie i ocenianie powinno spełniać motywującą rolę i być źródłem wiedzy o postępie dokonanym przez ucznia, zarówno dla niego samego i jego rodziców, jak i dla nauczyciela.

W zakresie **wiedzy o muzyce** uczeń z pewnością może zostać sklasyfikowany w tradycyjny sposób, analogiczny do innych przedmiotów humanistycznych, a więc otrzymywać ocenę liczbową lub słowną na podstawie odpowiedzi, zadań domowych, kartkówki, znajomości tekstów hymnu i najważniejszych piosenek patriotycznych oraz ogólnej aktywności podczas lekcji. Osiągnięcia dotyczące wiedzy o muzyce powinny w zakresie:

- **oceny bardzo dobrej, tzn. 5**, odpowiadać w 90-100% wymaganiom zawartym w podstawie programowej oraz wytyczonym celom;
- **na ocenę celującą, tzn. 6**, uczeń powinien opanować wiedzę i umiejętności w zakresie rozszerzonym w stosunku do proponowanego materiału nauczania, wygłaszać referaty, odnosić sukcesy w fakultatywnych zespołach muzycznych, konkursach itp.

Oceny niższe powinny odpowiadać spełnianiu wymagań programowych:

- **mniej więcej w 70-90% – dobra, tzn. 4;**
- **w 30-70% – dostateczna, tzn. 3;**
- **do 30% – dopuszczająca, tzn. 2.**

Ocenę **niedostateczną, tzn. 1**, należy stawiać w zupełnie wyjątkowych wypadkach jawnego lekceważenia przedmiotu.

Nie ulega jednak wątpliwości, że osiągnięcia ucznia w zakresie **aktywności twórczej** zależą nie tylko od jego sumienności i pracowitości, lecz są związane przede wszystkim z wrodzonymi uzdolnieniami, które trudno wymierzyć, a jeszcze trudniej – sprawiedliwie ocenić. W tej sytuacji najrozsądniejsze wydaje się zsumowanie oceny z wiadomości o muzyce i oceny z **osiągnięć artystycznych** ucznia. Należy równocześnie obserwować **zaangażowanie, staranność i dyscyplinę pracy**, które to cechy powinny być docenione nawet przy słabszych osiągnięciach artystycznych. Jak widać, trudno tu zastosować żelazne reguły oceny, a łatwiejsze do określenia i bardziej sprawiedliwe okazałyby się zapewne oceny opisowe.

Ostateczna ocena ucznia będzie więc wypadkową jego wiedzy i umiejętności oraz aktywności i kreatywności podczas zadań aktywnego uprawiania muzyki,

takich jak śpiew, taniec, gra na instrumentach. Stosunek obu ocen powinien wynosić mniej więcej 1:1 i być jednakowy dla wszystkich uczniów.

Przyjęta skala oceniania musi być dostosowana do możliwości uczniów danej klasy, by nie okazało się, że oceny dobra i bardzo dobra nie są dla nikogo osiągalne. Staramy się bowiem, zarówno przez ocenianie różnych form aktywności uczniów, jak i wybór określonej skali, motywować ich przede wszystkim w sposób pozytywny.

Uwagi końcowe

Postępy uczenia w przedmiocie artystycznym są szczególnie trudne do oceny. Nie należy bowiem zapominać, że głównym celem nauczania jest **zachęcenie ucznia do odbioru i aktywnego uprawiania sztuki**, a nie tylko wyuczenie go encyklopedycznych informacji. Oczywiście nie oznacza to, że przedmiot powinien być traktowany drugoplanowo czy ulgowo.

Na zakończenie należy zauważyć, że dobre wyniki uczniów w dziedzinie sztuki, np. nagrody w konkursach, udział w olimpiadach artystycznych, wysoki poziom szkolnych zespołów muzycznych i teatralnych, powstają z reguły przede wszystkim **dzięki zaangażowaniu i fachowości nauczycieli**, i to właśnie oni zasługują na najwyższe wyróżnienia.

autor	tytuł	wydawca
Dziębowska E. (red.)	<i>Encyklopedia muzyczna PWM</i> (wyd. wielotomowe, niedokończone)	PWM
Ekiert J.	<i>500 zagadek muzycznych</i>	Wiedza Powsz.
Gammond P.	<i>Kompozytorzy znani i mniej znani</i>	Delta
Gwizdalanka D.	<i>Przewodnik po muzyce kameralnej</i>	PWM
Habela J.	<i>Słowniczek muzyczny</i>	PWM
Hanuszewska M.	<i>1000 kompozytorów</i>	PWM
Jabłoński M., Chylińska T., Haraschin St.	<i>Przewodnik po muzyce koncertowej</i>	PWM
Jacobs A.	<i>Dictionary of Music</i>	Penguin Books
Kański J.	<i>Przewodnik operowy</i>	PWM
Kennedy M. (red.)	<i>Oxford Concise Dictionary of Music</i>	Oxford University Press
Kęłowski J.	<i>Dzieje sztuki polskiej</i>	Arkady
Kopaliński Wł.	<i>Słownik mitów i tradycji kultury</i>	PIW
Kydryński L.	<i>Wioliną i basem. Ciekawostki, informacje, anegdoty</i>	PWM
Kydryński L.	<i>Przewodnik operetkowy</i>	PWM
Marchwica W.	<i>Słownik muzyki</i>	Zielona Sowa
Michels U.	<i>Atlas muzyki, t. I i II</i>	Prószyński i S-ka
Muchenberg B.	<i>Literatura muzyczna</i>	PWM
Muchenberg B.	<i>Pogadanki o muzyce</i>	PWM
Poniatowska I.	<i>Słownik szkolny. Muzyka</i>	WSiP
Reiss J.	<i>Mała encyklopedia muzyki</i>	PWN
Stokowska M.	<i>Kto? Co? O muzyce i muzykach</i>	PZWS
Śledziński St. (red.)	<i>Mała encyklopedia muzyki</i>	PWN
Śmiechowski B.	<i>O muzyce najpiękniejszej ze sztuk</i>	Oficyna „Adam”
Waugh Al.	<i>Muzyka klasyczna. Nowy sposób słuchania</i>	Bellona „Rytm”

